

Stan wiedzy o zrównoważonym rozwoju w Wielkopolsce – czy edukacja jest potrzebna?

Patrycja Opalińska, Małgorzata Krokowska-Paluszak, Adrian Łukowski, Agnieszka Błasiak, Anna Wierzbicka, Maciej Skorupski

Abstrakt. Większość osób słyszała określenie „zrównoważony rozwój”, jednak czy potrafią je zdefiniować? Chcąc sprawdzić stan wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju przeprowadzono badania ankietowe w trzech grupach respondentów: wśród dzieci i młodzieży odwiedzających Ośrodek Edukacji Leśnej Łysy Młyn oraz Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej Dziewicza Góra, wśród wielkopolskich nauczycieli, oraz wśród studentów Wydziału Leśnego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Ankieta była anonimowa i składała się z 15 pytań zamkniętych. Pytania sprawdzały wiedzę uczestników badania w obszarze zrównoważonego rozwoju. Pojęcie zrównoważonego rozwoju jest znane respondentom, jednak mają oni problem ze wskazaniem pełnej i poprawnej definicji. Ankietowani negatywnie oceniają pracę urzędów administracji publicznej w procesie wdrażania założeń zrównoważonego rozwoju, jednocześnie są w dużej mierze zainteresowani dalszą edukacją z zakresu zrównoważonego rozwoju oraz deklarują chęć aktywnego wdrażania jego założeń.

Słowa kluczowe: badanie ankietowe, edukacja, zrównoważony rozwój

Abstract. Knowledge about Sustainable Development in the Wielkopolska Region – is Education Needed? Most people have heard the term “sustainable development”, but can they define it? In order to check the level of knowledge about sustainable development, a survey has been conducted in three groups: (1) children and adolescents visiting the Forest Education Center Łysy Młyn, (2) teachers from the Wielkopolska Province, and (3) students of the Faculty of Forestry, University of Life Sciences in Poznań. The questionnaire was anonymous and consisted of 15 closed questions. The questions checked the respondents’ knowledge in the area of sustainable development. The analysis of the results showed that the concept of sustainable development is well-known among respondents, however providing its full and correct definition is often problematic. Respondents assess negatively the work of public administrations in implementing the principles of sustainable development, nevertheless they are interested in education for sustainable development and declare their willingness to actively implement it.

Key words: questionnaire survey, education, sustainable development

Wstęp

Pojęcie zrównoważonego rozwoju (ZR) jest bardzo często mylone z pojęciem ekorozwoju, który odnosi się jedynie do jednego filaru zrównoważonego rozwoju a mianowicie do części środowiskowej, czyli wprowadzania pro środowiskowych zmian w nauce, przemyśle oraz globalnej świadomości ludzi (Kostecka i Mroczek 2007). W ogólnym ujęciu zrównoważony rozwój to proces zmian społecznych, gospodarczych oraz środowiskowych, który ma za zadanie zapewnić równowagę pomiędzy zyskami i kosztami rozwoju w perspektywie przyszłych pokoleń. Jest odzwierciedleniem polityki i strategii ciągłego rozwoju gospodarczego i społecznego bez szkody dla środowiska i zasobów naturalnych, od których jakości zależy kontynuowanie działalności człowieka na Ziemi (ekonomiaspoleczna.pl). Aby osiągnąć zrównoważony rozwój bardzo istotne jest pogodzenie trzech kluczowych elementów: wzrostu gospodarczego, ochrony środowiska oraz akceptacji społeczeństwa. Niezwykle istotne jest dbanie o właściwe zrozumienie pojęcia przez wszystkie zainteresowane strony (społeczeństwo, sektor gospodarki oraz sektor środowiskowy), aby można było harmonijnie wdrażać najważniejsze założenia zrównoważonego rozwoju (Łuszczak 2011).

Wytlumaczenie podstawowych zagadnień związanych z wdrażaniem idei zrównoważonego rozwoju umożliwi wprowadzanie zmian do systemu edukacji tak, aby młode pokolenie wyrastało na społeczeństwo świadome wagi swoich działań (Borys 2006). Już od ponad trzydziestu lat idea zrównoważonego rozwoju jest obecna w życiu publicznym w Europie (Pawłowski 2017). Najpierw ukazał się raport „Nasza wspólna przyszłość”, a w 1992 roku w Rio de Janeiro większość krajów świata podpisała „deklarację z Rio”. W polskim prawie termin „zrównoważony rozwój” pojawił się w 1997 roku w artykule 5 Konstytucji RP (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

Czy 30 lat to wystarczająco dużo czasu, żeby społeczeństwo poznało, zrozumiało i zastosowało w codziennym życiu założenia zrównoważonego rozwoju? Czy po tylu latach edukacja dla zrównoważonego rozwoju (EZR) jest nadal potrzebna? Celem pracy jest przedstawienie wyników przeprowadzonej w Wielkopolsce ankiety dotyczącej założeń zrównoważonego rozwoju oraz ich wdrażania w życiu codziennym, autorzy próbowali znaleźć odpowiedzi na pytania:

1. Czy ankietowani znają pojęcie zrównoważonego rozwoju?
2. Czy respondenci potrafią wskazać pełną definicję zrównoważonego rozwoju?
3. Czy ankietowani chcieliby aktywnie uczestniczyć w realizacji założeń zrównoważonego rozwoju? A jeśli tak, to w jaki sposób?
4. Czy respondenci są zainteresowani uczestnictwem w zajęciach z edukacji dla zrównoważonego rozwoju?

Material i metody

W badaniach zastosowano metodę ilościową, a narzędziem badawczym była ankieta z pytaniami zamkniętymi. Ze względu na duże zróżnicowanie wiekowe respondentów zostały przygotowane dwa kwestionariusze badawcze. Kwestionariusz dla studentów leśnictwa i nauczycieli zawierał piętnaście pytań i metryczkę, siedem o alternatywie wieloczlónowej a w ośmiu przypadkach o alternatywie dwuczłónowej. Natomiast grupa dzieci i młodzieży wypełniała kwestionariusz składający się z jedenastu pytań i metryczki, sześć pytań było o alternatywie wieloczlónowej a pięć o alternatywie dwuczłónowej. Pytania o alternatywie wieloczlónowej pozwalały na wybór więcej niż jednej odpowiedzi, a pytania o alternatywie dwuczłónowej

pozwalają na jednokrotny wybór (załącznik 1, 2). W konstruowaniu pytań ankiety inspirowaliśmy się pracą Łuszczyka z 2011 roku, który badał znajomość zrównoważonego rozwoju i potrzeby edukacyjne w tej dziedzinie studentów ekonomii. Ankieta została przeprowadzona w październiku i listopadzie 2017 roku.

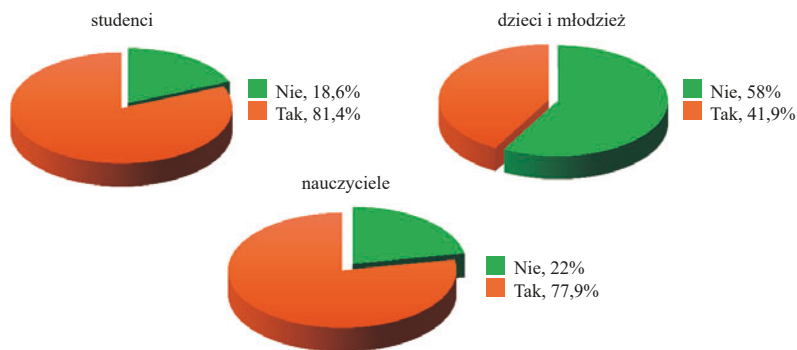
Wielkość grup badawczych odpowiadała wielkościom reprezentatywnym dla danej grupy społecznej. Dla uczniów wynosiła 348 respondentów, ponieważ 4000 uczniów rocznie odwiedza ośrodki edukacyjne w Nadleśnictwie Łopuchówko). Kwestionariusz była przeprowadzana wśród dzieci i młodzieży, które we wskazanym okresie, odwiedziły Ośrodek Edukacji Leśnej Łysy Młyn lub Ośrodek Edukacji Przyrodniczo-Leśnej Dziewicza Góra. Wszystkie ankiety w tej grupie zostały zebrane w wersji papierowej, język pytań był dostosowany do wieku respondentów. Kolejną grupę stanowili wielkopolscy nauczyciele. Wielkość grupy reprezentatywnej wyniosła 381 respondentów – liczba nauczycieli w Wielkopolsce w 2016 roku wyniosła 46 686 osób (GUS 2016). Ankieta została przeprowadzana drogą elektroniczną, przez formularz internetowy, a wybór respondentów był celowy. Ostatnią grupę respondentów stanowili studenci Wydziału Leśnego Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Wielkość reprezentatywnej próby to 307 respondentów – liczba studentów Wydziału Leśnego to 1384 osoby (dane pochodzą z dziekanatu Wydziału Leśnego). Respondenci wypełniali papierową wersję ankiety.

Dane z ankiet papierowych zostały zakodowane i zdigitalizowane, bazy danych – internetowa (odpowiedzi nauczycieli) i arkusz kalkulacyjny do programu Excel 2010 połączono w jednolitą bazę danych. Wyniki przedstawiono w wartościach procentowych.

Analiza wyników

Poniższa analiza odnosi się do ośmiu pytań z ankiety, skupiono się jedynie na części odnoszącej się do zrozumienia pojęcia ZR i potrzeb EZR. Pozostałe wyniki będą przedmiotem odrębnego opracowania.

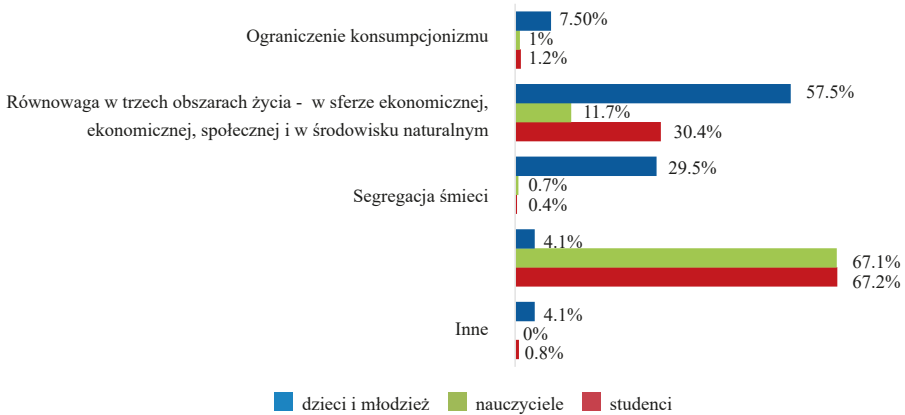
Pierwsze pytanie ankiety dotyczyło znajomości pojęcia „zrównoważony rozwój”. Wśród studentów 81,4% osób zadeklarowało znajomość tego pojęcia, wśród nauczycieli odsetek był niższy i wynosił 77,9%, wśród dzieci i młodzieży deklarowana znajomość pojęcia była znacznie niższa – 41,9% (ryc. 1).

Ryc. 1. Odpowiedź na pytanie: Czy zna Pan/Pani pojęcie zrównoważonego rozwoju?

Fig. 1. The answer of the respondents to the question: Do you know the concept of sustainable development?

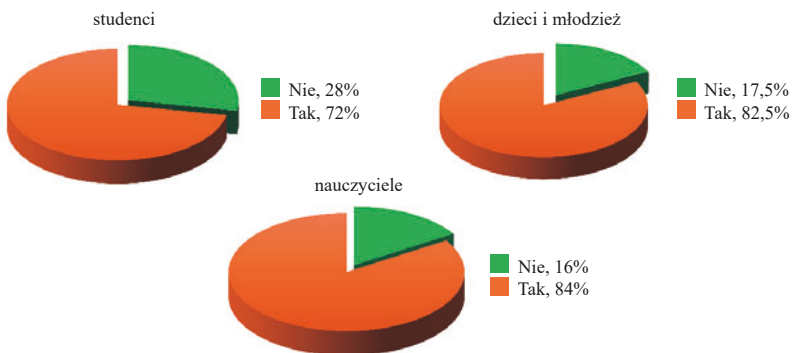
Ankietowani, którzy odpowiedzieli pozytywnie na pytanie pierwsze zostali poproszeni w pytaniu drugim o wskazanie definicji zrównoważonego rozwoju. W przypadku studentów poprawną odpowiedź udzieliło 67,2% ankietowanych. Wśród nauczycieli 67,1% potrafiło wskazać poprawną definicję. Jeśli chodzi o najmłodszych respondentów to mimo własnego przekonania, iż znają pojęcie ZR poprawną definicję wskazało jedynie 4,1% ankietowanych (ryc. 2).

Ryc. 2. Odpowiedź na pytanie: Zrównoważony rozwój to wg Pana/Pani to? – ankietowani, którzy zadeklarowali znajomość pojęcia

Fig. 2. The answer of the respondents to the question: The definition of sustainable development is it:? - the respondents who declared knowledge of the concept

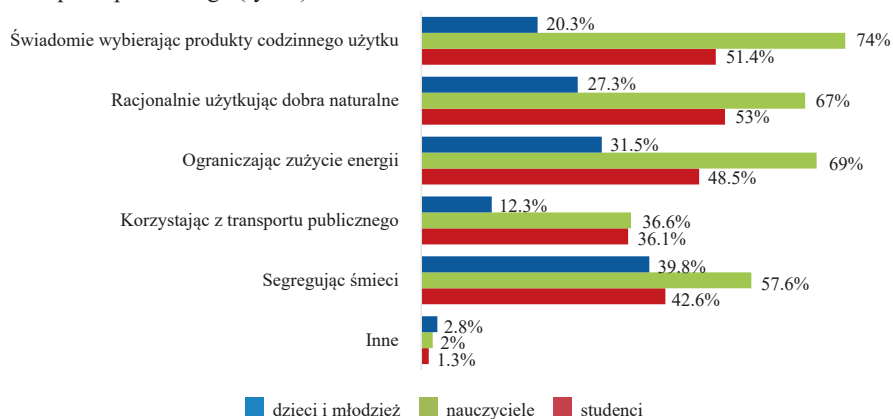
Kolejne pytanie miało na celu określenie czy respondenci chcą aktywnie uczestniczyć w realizacji założeń zrównoważonego rozwoju. Większość ankietowanych ze wszystkich trzech grup zadeklarowała chęć działania (ryc. 3). Odsetek ten jest dużo wyższy niż wśród studentów z Tarnowa (Łuszczuk 2011).

Ryc. 3. Odpowiedź na pytanie: Czy chciałby Pan/Pani aktywnie uczestniczyć w realizacji założeń zrównoważonego rozwoju?

Fig. 3. The answer of the respondents to the question: Would you like to actively participate in the implementation of the sustainable development assumptions?

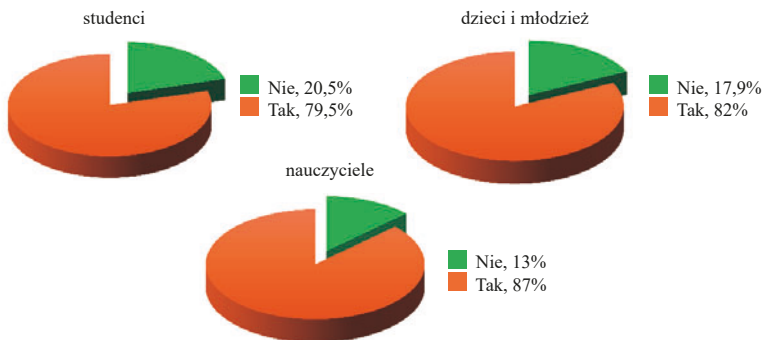
W następnym pytaniu ankietowani, którzy wcześniej zaznaczyli „tak”, zostali poproszeni o uściślenie jakie działania podejmują na co dzień. Było to pytanie wielokrotnego wyboru. Nauczyciele najchętniej deklarowali działanie we wszystkich proponowanych dziedzinach. Najniższą aktywność deklarują najmłodszy ankietowani – wskazania wahały się od 5,2% (odpowiedź „inne”) do 23,5% (segregowanie śmieci). Studenci najchętniej segregują śmieci i oszczędzają energię (po 66,4%), najrzadziej korzystają z transportu publicznego (52,1%) i świadomie wybierają produkty codziennego użytku (45,6%). Według Badania świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski (2014) to śmieci, w opinii Polaków, są największym zagrożeniem dla środowiska naszego kraju, na drugim miejscu pytani umieścili zanieczyszczenie powietrza. Ankietowani Wielkopolanie najczęściej podejmują działania by ograniczyć właśnie te zagrożenia. Odpowiedzi na pytanie siódme warto zestawić z odpowiedziami na pytanie trzynaste, gdzie zapytano, jakie jeszcze działania byłoby skłonni podjąć ankietowani by realizować pełniej założenia ZR. Ponownie grupą najbardziej aktywną byli nauczyciele (deklarowane działanie od 2% do 74%), a najmniejszą chęć działania przejawiali dzieci i młodzież (od 2,8% do 39,8%). Nauczyciele chcieliby poprawić swoje działanie w dziedzinach, w których i tak deklarują już wysoki poziom zaangażowania tj. świadoma konsumpcja oraz racjonalne użycie zasobów i energii. Ankietowani, z wszystkich trzech grup, najmniej chętnie korzystaliby z transportu publicznego (ryc. 4).

Ryc. 4. Odpowiedź na pytanie: W jaki sposób chciałby Pan/Pani aktywnie uczestniczyć w realizacji założeń zrównoważonego rozwoju?

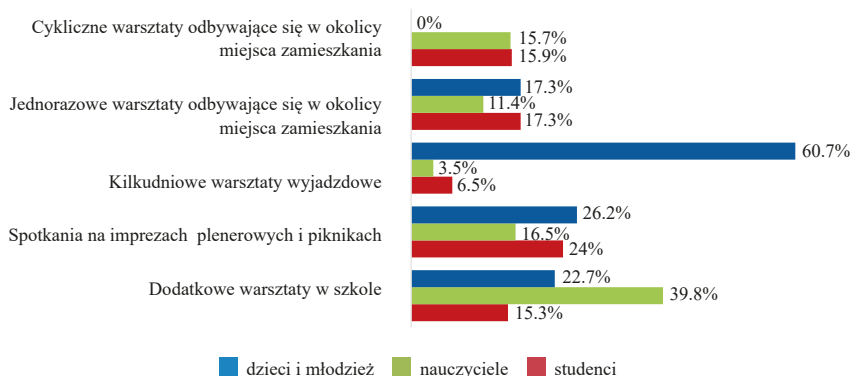
Fig. 4. The answer of the respondents to the question: How would you like to actively participate in the implementation of the sustainable development goals?

W drugiej części ankiety chcieliśmy poznać stosunek ankietowanych do edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Zdecydowana większość ankietowanych deklaruje zainteresowanie EZR (ryc. 5). Wybór rodzajów preferowanych zajęć był inny w każdej grupie respondentów. Studenci najchętniej brali by udział w imprezach plenerowych i piknikach (24%), nauczyciele najbardziej zainteresowani są dodatkowymi zajęciami w szkole (39,8%), natomiast dzieci i młodzieży najchętniej uczestniczyły by w kilkudniowych wyjazdach (60,7%) (ryc. 6). Preferencje ankietowanych mogą być pomocną informacją dla osób planujących EZR.

Ryc. 5. Odpowiedź na pytanie: Czy są Państwo zainteresowani edukacją z zakresu zrównoważonego rozwoju?

Fig. 5. The answer of the respondents to the question: Are you interested in education for the sustainable development?

Ryc. 6. Odpowiedź na pytanie: Jakimi zajęciami edukacyjnymi z zakresu zrównoważonego rozwoju byłoby Państwo zainteresowani?

Fig. 6. The answer of the respondents to the question: What activities in ESD would you be interested in?

Dodatkowo grupa studentów i nauczycieli została zapytana o ocenę pracy urzędów administracji publicznej w zakresie wdrażania zrównoważonego rozwoju. Większość ankietowanych miała negatywną opinię o pracy administracji publicznej w tym zakresie (studenci 69,7%, nauczyciele 60%). Podobnie oceniali pracę administracji publicznej studenci ekonomii w 2011 roku (Łuszczak 2011).

Podsumowanie

Badania nad potrzebami edukacyjnymi w zakresie zrównoważonego rozwoju są rzadkie w Polsce, Ministerstwo Środowiska zleca cykliczne Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski jednak profil pytań jest w tym badaniu nieco inny. W Polsce instytucje oświatowe i naukowe skupiają się raczej na opracowywaniu i wprowadzaniu programów EZR (Strategia 2008, Batorczak 2017) niż na badaniu potrzeb i preferencji różnych grup odbiorców w tej dziedzinie edukacji.

Ankieta wykonana na reprezentatywnej grupie dzieci i nauczycieli z Wielkopolski oraz studentów leśnictwa z UP w Poznaniu pokazuje, iż: dorośli ankietowani deklaruowali znajomość pojęcia „zrównoważony rozwój” i potrafili wskazać poprawną definicję. Ankietowani uczniowie wielkopolskich szkół nie znali tego pojęcia i tylko 4% potrafiło wskazać poprawną definicję ZR. Tak, więc największe potrzeby EZR występują w najmłodszej części społeczeństwa.

Bardzo pozytywną informacją jest, iż zdecydowana większość ankietowanych, niezależnie od grupy badanych, chce aktywnie realizować założenia ZR w swoim życiu. Zdecydowana większość respondentów we wszystkich grupach jest zainteresowana pogłębianiem wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju i jest to bardzo ważna i pozytywna informacja dla osób zajmujących się edukacją, czy to leśną z elementami EZR czy edukacją dla zrównoważonego rozwoju. Jednak sposoby dotarcia z edukacją powinny być zróżnicowane w zależności od docelowej grupy odbiorców.

Literatura

- Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski. 2014. Badanie trackingowe - pomiar: październik 2014. Raport TNS Polska dla Ministerstwa Środowiska. https://www.mos.gov.pl/g2/big/2014_12/fe749deb7e1414b1c4afb6548300f9.pdf
- Batorczak A. 2017. Doskonalenie kompetencji nauczycieli akademickich w zakresie edukacji dla zrównoważonego rozwoju. W: Sadowski R. F., Łepko Z. (red.). *Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundtland*. Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego. Warszawa: 319-328.
- Borys T. 2006. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju jako wyzwanie globalne, w: *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju*. Red. T. Borys. Jelenia Góra, Wydaw. Ekonomia i Środowisko: 19.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 (z późn. zm.).
- Kostecka J., Mroczek J.R. 2007. Świadomość ekologiczna rolników a zrównoważony rozwój obszarów wiejskich podkarpacia. *Ekonomia i Środowisko*, 2 (32): 164-177.
- Łuszczak M. 2011. Koncepcja zrównoważonego rozwoju jako wyzwanie edukacyjne XXI wieku. *Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin*. 2011, *Oeconomica* 287 (63): 127-136.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2016/2017. Główny Urząd Statystyczny. Warszawa 2017.
- Pawłowski A. 2017. Rozwój zrównoważony – największe wyzwanie XXI wieku. W: Sadowski R. F., Łepko Z. (red.). *Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundtland*. Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego. Warszawa: 53-64.
- Strategia edukacji dla zrównoważonego rozwoju. 2008. Ministerstwo Środowiska. https://www.mos.gov.pl/g2/big/2009_04/4f3f267429420f4dfcb32b98f1ac8605.pdf
<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/629822>

**Patrycja Opalińska¹, Małgorzata Krokowska-Paluszak¹,
Adrian Łukowski², Agnieszka Błasiak¹, Anna Wierzbicka¹, Maciej Skorupski¹**

¹Katedra Łowiectwa i Ochrony Lasu, Wydział Leśny,

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

²Instytut Dendrologii PAN w Kórniku

popal@up.poznan.pl